

A Machlokes to End All Machlokes:
The Mysterious Splitting of Hallel at the Seder

(1) משנה פסחים קטז: - Mishnah

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים . . . לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל . . .
 . . עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים עד "אם הבנים שמחה"; ובית הלל אומרים עד "חלמיש למעינו מים".
 In every generation a person is obligated to see himself as if he left Egypt . . . Therefore we are obligated to offer gratitude and praise [=Hallel]. . . .
 Until what point in Hallel do we recite? Beit Shammai say: until "*em ha-banim semechah*," and Beit Hillel say until "*chalamish le-ma`yeno mayyim*."

(2) חידושי הרשב"א ברכות יא. - Rashba

למדנו מכאן להלל שבילי פסחים שמברכין עליו, וכן נהגו קצת מן הרבנים האחרונים, אבל הגאונים ז"ל כרב צמח ורב יוסף ורב יצחק בן גיאת זצ"ל הסכימו שאין מברכין עליו עכשיו בהלל שקורין בבית מפני שחולקין אותו באמצע. . . . וכן השיב רב האי ז"ל בתשובה שהדברים כמו שאמר רב צמח שאין מברכין עליו בליל פסחים לגמור, ואין אנו קורין אותו בתורת קוראין אלא בתורת אומרים שירה, שכך שנינו . . . לפיכך אנו חייבים להודות להלל לא-להינו ולומר לפניו הללויה.

We learn from here that we should make a *berakhah* on Hallel on the night of Pesach, and this was the practice of some of the later rabbis. But the *Ge'onim* – like Rav Tzemach, Rav Yosef, and Rav Yitzchak ibn Gei's *zt"l* – agreed that we do not make a *berakhah* now on the Hallel that we say in the house, because we split it in the middle. . . . And similarly, Rav Hai *z"l* answered in a responsum that we do not make a *berakhah*; moreover, we do not say Hallel then as a recitation, rather as people offering a song [of praise], for that is what is says in the Mishnah . . . "Therefore we are obligated to offer thanks and praise to God and say before Him *Halleluyah*."

(3) תוספות ברכות יד. - Tosfot

ובילי פסחים יש שמברכין פעמים, בתחלה לקרות ואחר הסעודה אחר שפוך מברכין לגמור.
 On Pesach night, there are those who make a *berakhah* twice –at the beginning "to read [the Hallel]," and after the meal, after "*Shefokh*," they bless "to complete [the Hallel]."

4) אבודרהם - Avudraham

ולמה חולקין את ההלל? כדי להדר בו את כוס שני. שכוס ראשון מהדרי בקידוש; וכוס שני מהדרי במקצת ההלל – שהגדה אינה אלא סיפור דברים בעלמא; וכוס שלישי מהדרי בברכת המזון; וכוס רביעי מהדרי בהשלמת ההלל. And why do we split the Hallel? In order to use it to glorify the second cup. For the first cup we glorify with *kiddush*; the second up we glorify with part of Hallel – because the *Haggadah* is nothing but mere stories; the third cup we glorify with *Birkat ha-Mazon*; and the fourth cup we glorify with the completion of Hallel.

5) לבוש - Levush

טעם חלוקת ההלל, מפני דחצי הלל דקודם הסעודה מדבר הכל ביציאת מצרים ושייך לכל ההגדה שקודם הסעודה דאיירי כולה ביציאת מצרים; אבל חצי הלל האחרון, וגם רוב סיפורי ההגדה שאחר הסעודה, מדברים משאר הגאולות ובגאולה העתידה, לכך קבעום יחד אחר הסעודה.

The reason for the splitting of Hallel is that the entire part of Hallel that is before the meal talks about the Exodus, and is relevant to the part of the *Haggadah* that is before the meal, which is entirely about the Exodus; the second part of Hallel, and most of the stories of the *Haggadah* that are after the meal, talk about other redemptions and the future Redemption, and therefore they were placed together after the meal.

6) אמרי שפר על ההגדה לנצי"ב - Netziv

ומפסיקין באמצע ההלל שלא כמו בכל השנה דאסור להפסיק בהלל. ובא ללמדנו בזה דהסעודה שאנו אוכלים הוא לפני ה' – פסח בזמן הבית, מצה ומרור בזמן הזה. והוא עצם השבח של ההלל, שהעלנו הקב"ה ביציאת מצרים עד שאפילו אכילתם הוא ענין מקודש.

We interrupt in the middle of Hallel, unlike the rest of the year when it is forbidden to interrupt Hallel. This practice comes to teach us that the meal which we are eating is before Hashem – the *korban Pesach* when the *Beit Ha-Mikdash* stood, and the *matzah* and *maror* now. And this is a core praise of [this] Hallel, that Hashem raised us up through the Exodus to the point where even our eating is a sanctified matter.

7) תוספתא פסחים י:ה - Tosefta

אמרו בית שמאי לבית הלל: וכי כבר יצאו, שמזכירין יציאת מצרים? אמרו להם בית הלל: אפילו הוא ממתין עד קרות הגבר הרי אלו לא יצאו עד שש שעות ביום - היאך אומר את הגאולה ועדיין לא נגאלו? Beit Shammai said to Beit Hillel: Did the [Jews] already leave [Egypt], that we mention the Exodus?! Beit Hillel said to them: Even if we would wait until the rooster crows, the [Jews] didn't leave until midday - how do we talk of the redemption when they have not yet been redeemed?

מחלוקת בפרק ערבי פסחים

תנאים במשנה

1) סדר הקידוש: בית שמאי – מברך על היום ואח"כ מברך על היין
בית הלל – מברך על היין ואח"כ מברך על היום

2) חרוסת: ת"ק – מביאים חרוסת "אף על פי שאין חרוסת מצוה"
רבי אליעזר ברבי צדוק – מצוה

3) הלל לפני הסעודה: בית שמאי – עד "אם הבנים שמחה"
בית הלל – עד "חלמיש למעינו מים"

4) ברכה בסוף ההגדה: רבי טרפון – "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים", ולא היה חותם
רבי עקיבא – "כן ה' א-להינו וא-להי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים
לקראתנו לשלום, שמחים בבניין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן
הפסחים" כו', עד "ברוך אתה ה' גאל ישראל"

5) שינה באמצע אכילת קרבן פסח: ת"ק – מקצתו, יאכלו; כולו, לא יאכלו.
רבי יוסי – נתנמנומו, יאכלו; נרדמו, לא יאכלו.

6) בירך על אכילת קרבן פסח: רבי ישמעאל – אין צריך לברך על אכילת קרבן חגיגה
רבי עקיבא – צריך לברך על אכילת קרבן חגיגה

תנאים בבבוינות

7) יין של ד' כוסות: ת"ק – אחד חדש ואחד ישן
רבי יהודה – צריך טעם ומראה יין (=אדום)

8) ד' כוסות לקטנים: ת"ק – כן
רבי יהודה – לא

9) אכילת פסח מצה ומרור: הלל – כורכן בבת אחת

חכמים – אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו
 בזה"ז – "השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן, מברך על אכילת מצה
 ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא
 ברכה זכל למקדש כהלל"

10) על כוס רביעי (חמישי?) גומר הלל ואומר גם: רבי טרפון – הלל הגדול (וג' שיטות באמוראים מהו הלל הגדול)
 יש אומרים – ה' רועי לא אחסר

11) זמן אכילת פסח ומצה מדאורייתא: רבי אלעזר בן עזריה – עד חצות
 רבי עקיבא – עד הבקר

אמוראים

12) הסיבה בד' כוסות: י"א בשם רב נחמן #1 – רק שני כוסות ראשונים
 י"א בשם רב נחמן #2 – רק שני כוסות אחרונים
 "השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי, אידי ואידי בעו הסיבה"

13) שני תבשילין זכר לפסח וחגיגה: רב יוסף – דוקא שני מיני בשר
 אמוראים אחרים – לאו דוקא

14) אכל מרור לכרפס: רב הונא – מברך על אכילת מרור בפעם השניה
 רב חסדא – מברך על אכילת מרור בפעם הראשונה
 "רב אחא בריה דרבא מהדר אשאר ירקות לאפוקי נפשיה מפלוגתא"

15) קערה: רב שימי בר אשי – לפני כל אחד ואחד
 רב הונא – רק לפני מי שאומר ההגדה

16) מתחיל בגנות: רב – מחתילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו
 שמואל – עבדים היינו

17) על כוס רביעי גומר הלל ואומר ברכת השיר: רב יהודה – יהללוך
 רבי יוחנן – נשמת כל חי

18) אכילה אחרי המצה ("אפיקומן"): שמואל לפי רב יהודה – אסורה
 שמואל לפי מר זוטרא – מותרת]